

АЛЕКСИТИМИЯТА И ЛИЧНОСТНИТЕ ХАРАКТЕРИСТИКИ ОТ „ТЪМНАТА ТРИАДА“

Ирина Зиновиева,
Любомира Цветкова

ALEXITHYMIA AND THE DARK TRIAD PERSONALITY TRAITS

DOI: 10.54664/UVVL2959

Irina Zinovieva,
Lyubomira Tsvetkova

Abstract: This article investigates the relations between alexithymia, similar to lack of emotional empathy, and the personality traits known as the Dark Triad. Alexithymia is a psychological construct referring to difficulties with emotional experiences and their processing. The personality traits included in the Dark Triad share some common features, such as emotional coldness, duplicity, a socially malicious character with a tendency towards self-promotion, and aggressiveness. In an empirical study with 458 respondents, we found weak significant relations of alexithymia with Machiavellianism and psychopathy; links between alexithymia and narcissism are negligible. More generally, the data shed light on the role of emotionality in relationships with other people. Possible applications of the results in counselling settings are suggested.

Keywords: alexithymia; narcissism; Machiavellianism; psychopathy; personality.

През последните десетилетия концептуализирането на конструктите, свързани с емоциите става все по-актуално. Под-

* **Ирина Зиновиева** – Професор д.п.н., Специалност „Психология,, Философски факултет, СУ „Св. Климент Охридски,, София, e-mail: zinovieva@phls.uni-sofia.bg

** **Любомира Цветкова** – докторант, Специалност „Психология,, Философски факултет, СУ „Св. Климент Охридски,, София, e-mail: lubomira.i.zvetkova@gmail.com

чертава се значението на емоциите в различни сфери от живота. Все повече се обръща внимание на хората, страдащи от психосоматични заболявания или психични състояния, провокирани от дефицити в емоционалната регулация. Това поставя предизвикателство пред научното поле на психологията да търси причините и решения за справяне с този феномен. На този фон се появяват нови понятия, свързани с емоциите като емоционално прегаряне, емоционална интелигентност, когнитивно-емоционална регулация и пр. Един конструкт, който все повече привлича интереса на изследователите е алекситимия, като изследването на причините и последствията от него буди интереса на много изследователи както в клиничен, така и в неклиничен контекст. Целта на настоящата статия е да разгледа връзките на алекситимия с личностните характеристики, свързани с некооперативното и анти-социално поведение – нарцисизъм, макиавелизъм и психопатия, обединени в „Тъмната триада,,.

Алекситимия

Алекситимия е личностен конструкт, който е дефиниран през 60-те и 70-те години на ХХ век. В превод от гръцки наименованието означава ‘без думи за чувствата’ и се характеризира с дефицит в когнитивната обработка и регулацията на емоциите и афектите. Алекситимия се отнася до индивиди, които имат трудности при осъзнаване на емоционалните си преживявания и тяхната обработка (Sifneos 1967). Нимаия, Фрайбъргър и Сайфниъс (Nemiah, Freyberger & Sifneos 1976) включват в съдържанието на конструкта алекситимия а) външно ориентиран когнитивен стил; б) недобре развита фантазия; в) трудности при идентифицирането и описването на чувствата.

Различни изследователи дълго време са обсъждали дали конструктът алекситимия е устойчива личностна характеристика или е по-скоро свързана със състоянието и е ситуационно специфична. В момента алекситимията се приема за относително стабилен и измерим личностен конструкт (Grabe et al. 2001), който може да бъде както личностна характеристика, така и да е ситуа-

ционна специфична. Когато алекситимията се развива в ранните години от живота, по-вероятно е тя да се демонстрира като част от личността на съответния индивид, респективно – да оказва влияние върху много или дори всички сфери на живота. Когато обаче алекситимията се развива като следствие от силно емоционални житейски събития, които най-често са тежко травматични и трудни за преодоляване, тя може да бъде защитен механизъм и да се проявява само в определени ситуации или сфери на живота. Това е една от основните причини изучаването на този психологичен феномен да е толкова важно и да се търсят ефективни терапевтични стратегии за подпомагане на хората с алекситимия.

Тъмната триада

Тъмната триада на личността е описана за първи път от Полхъс и Уилямс (Paulhus and Williams, 2002). Целта на изследователите е да оценят сходствата и различията в личностните черти от Тъмната триада. Трите личностни черти не са еквиваленти, корелациите им са позитивни, но слаби.

Субклиничният или така нареченият нормален нарцисизъм опитва да очертае субклиничната версия на дефиницията на DSN-IV за нарцистично личностово разстройство и включва грандиозност, превъзходство, доминантност и увереност в собствената правда. Макиавелизмът се описва с манипулативни особености на личността и студенина в поведението. Психопатията в субклиничната сфера включва силно изразена импулсивност, търсене на силни усещания в съчетание със слаба емпатия и тревожност. Авторите подчертават, че общият корен за трите черти е тяхната социална деструктивност, която те наричат „обезпокоително нормална, дори банална“ (Paulhus & Williams, 2002: 561).

При изследване на същите автори на връзката на чертите от Тъмната триада с тези от модела на Големите пет, се установява значима отрицателна корелация на трите дименсии на Тъмната триада единствено със сътрудничество. Нарцисизмът и психопатията корелират положително с екстраверсия и въображение, а Макиавелизмът и психопатията имат отрицателна корелация

със съзнателността, психопатията корелира отрицателно с невротизма (Paulhus & Williams, 2002: 560). По-висока тенденция към самоизтъкване демонстрират нарцисистите, следвани от психопатите (Paulhus & Williams, 2002: 561). Полхъс и Уилямс потвърждават резултати, получени и в предишни изследвания, че лица от неклинична извадка с изразени личностни черти от Тъмната триада имат значителна некооперативност и са неприятни на другите хора. Авторите свидетелстват, че в комбинация с липсата на кооперативност, минималната тревожност на психопатите може да ги направи най-опасни от трите групи в междуличностните отношения (Paulhus & Williams, 2002: 561).

Личностните черти могат системно да оцветяват начина, по който индивидите възприемат техния свят. Така чертите от Тъмната триада се свързват със специфични модели на възприятия. Нарцисистите са водени от нуждата да чувстват, че имат контрол и престиж (Raskin & Terry, 1988). Психопатията и макиавелизмът могат да ориентират хората да възприемат своя свят като конкурентен (Sibley & Duckitt, 2010). При психопатията това може да е функция на характерната агресивност (Jonason & Webster, 2010), докато при Макиавелизмът - на търсенето на власт.

Комбинация от черти от Тъмната триада може да доведе до експлоатация на други за лична изгода. Чертите на личността от Тъмната триада могат да бъдат свързани с повишената тенденция за използване на техники за пресметливост като основа за социално влияние, особено към романтични партньори (Sarzyńska & Rajchert 2023). Въпреки че често това може да струва на хората остракизъм или отмъщение, чертите от Тъмната триада могат да помогнат на индивида да действа незабелязано или без отпор от околните – например социалният чар и хитростта могат да позволят на такива индивиди да бъдат особено умели в заблудата на другите и избягването на вината (Jonason & Webster, 2012). По този начин потенциалните загуби могат да бъдат сведени до минимум, могат да бъдат достатъчно ниски или случващи се достатъчно рядко, че да позволят на експлоатационната стратегия да бъде адаптивна за такива индивиди (Buss, 1995).

Изследвания върху връзката между алекситимия и личностните черти от модела на Тъмната триада

Първото изследване, което се фокусира върху фенотипната връзка между алекситимия и личностните черти по модела на Тъмната триада в общата популация е проведено от Кеърнкрос и колеги (Cairncross et al. 2013), като се поставя фокус и върху генетичните особености и факторите на околната среда, които оказват влияние на тази връзка. Резултатите показват, че алекситимия корелира положително с психопатия и макиавелизъм и отрицателно с нарцисизъм. Допълнителните бивариантни поведенческо-генетични анализи показват, че тези фенотипни корелации най-вероятно се дължат на общи генетични и общи несподелени фактори на средата (Cairncross et al. 2013: 690).

Шименти и колеги (Schimmenti et al. 2019: 100) изследват връзката между личностните особености по модела на Тъмната триада с алекситимия и емпатията в италианската популация. Резултатите установяват, че алекситимията корелира значимо и положително с личностните черти от Тъмната триада. При проведените регресионни анализи се установява, че факторът „трудности при идентифициране на чувствата,“ може да бъде предиктор на Тъмната триада като общ конструкт и на отделните черти, като колкото по-големи са трудностите при идентифициране на чувствата, толкова по-високи са показателите на личностните черти от Тъмната триада. От друга страна, факторът „трудности при описване на чувствата,“ е отрицателен предиктор както на общите показатели на Тъмната триада, така и отделно на нарцисизма, докато третата фасета „външно ориентиран когнитивен стил,“ е позитивен предиктор на психопатия.

Йоргенсен и колеги провеждат най-голямото за времето си поведенческо-генетично изследване на алекситимия сред близнаци от популацията в Дания (Jørgensen et al. 2007). Според тях, около 1/3 от алекситимията може да бъде предвидена от генетични особености, а останалите 2/3 могат да бъдат обяснени с различни фактори на околната среда. Освен това, изследователите отделят специално внимание на изследване на връзката

между алекситимия и личностните черти по модела на Тъмната триада. Анализите показват, че общата алекситимия корелира положително както с макиавелизъм, така и с психопатия. Двете личностни черти показват значима връзка и с трите фасета на алекситимия. Изследователите установяват значима отрицателна връзка между общата алекситимия и нарцисизъм. Тази тенденция се запазва и по отношение на два от фасетите на алекситимия – трудности при описване на чувствата и външно ориентиран когнитивен стил.

Представените изследвания очертават стабилни тенденции. Личностните черти по модела на Тъмната триада, които така или иначе се свързват с функциониране на ръба на нормата или в патологията, корелират значимо с алекситимия и нейните фасети.

Хипотези

По отношение на връзката между алекситимия и личностните черти от Тъмната триада, очакваме психопатията и макиавелизма да корелират положително с общата алекситимия, а нарцисизмът да корелира отрицателно и в българска извадка. На тази основа предполагахме, че алекситимия може да бъде предиктор на психопатия, макиавелизъм и нарцисизъм.

Инструменти

Скала за алекситимия на Торонто (TAS-20) (Bagby, Parker, & Taylor 1994)

Скалата за алекситимия на Торонто е най-използваният инструмент за изследване на алекситимия. Състои се от 20 твърдения и се приема за най-надеждния и валиден инструмент за измерване на алекситимия. Скалата е самооценъчна и се използва петстепенна Ликертова скала за оценка.

В оригиналният вариант на скалата (Bagby, Parker & Taylor 1994), се стига до решение за трифакторна структура:

- Трудности при идентифициране на чувствата;
- Трудности при описване на чувствата;
- Външно ориентиран когнитивен стил.

Коефициентът алфа на Кронбах на първия фактор е 0.78, на втория 0,75, на третия 0,66 и на общата алекситимия 0,81 (Bagby, Parker & Taylor 1994; 30). Авторите не установяват значими междуполови различия. Средните стойности по тази скала са 47.4 (SD=9.77) за мъжете и 47.38 (SD=10,96) за жените в контролната група и 55.27 (SD=12.24) за мъжете и 54.45 (SD=13.48) за мъжете в клиничната група. Също така, не се установяват различия спрямо възрастта в тези две групи.

Кратка версия на Тъмната триада – Short Dark Triad (SD3 – Jones & Paulhus 2014)

Това е методика за измерване на трите социално неприемливи черти – макиавелизъм, нарцисизъм и психопатия. Въпросникът се състои от 27 айтема, които са разделени на три скали от по девет айтема. Всички айтеми са Ликъртов тип и възможните отговори варират от 1 до 5.

Тази методика за изследване на Тъмната триада беше избрана, защото има надеждни психометрични характеристики и едновременно с това не е прекалено дълга. Въпросникът е използван в България и преводите на айтемите от скалата бяха заимствани от изследване на Галина Кабаджова (Kabadzhova, 2016).

Методика на емпиричното изследване

Процедура и извадка

Въпросникът беше разпространен онлайн чрез социалните мрежи на принципа на снежната топка. Изследването беше проведено на доброволен принцип, анонимно и без заплащане на изследваните лица чрез безплатната платформа Google Forms. Всички изследвани лица бяха информирани, че проучването се провежда за целите на научно психологическо изследване и че целта е изследване на някои личностни нагласи и преживявания, без да се дава допълнителна информация за естеството на конкретните конструкти, които се използват. Респондентите бяха информирани за важността на честното и искрено отговаряне като

беше изрично акцентирано, че няма да бъдат оценявани и няма верни и грешни отговори.

Въпросникът беше попълнен от общо 458 изследвани лица. В таблица № 1 са представени данни за разпределението на изследваните лица по пол и възраст. За целите на изследването възрастта беше разпределена в пет групи: 18-25 години/26-35 години/36-45 години/46-55 години/56+ години. Разпределението по възрастови групи е относително равномерно: най-много са изследваните лица в първата и последната възрастова група, съответно 108 ИЛ са на възраст между 18 и 25 години (23,58%); 107 ИЛ са на възраст 56+ години (23,36%), следвани от изследваните лица на възраст между 46 и 55 години – 96 (20,96%); 78 изследвани лица на възраст от 26 до 35 години (17,03%) и 69 изследвани лица на възраст между 36 и 45 години (15,07%).

Таблица 1. Разпределение на изследваните лица по пол и възраст

		Пол		Общо
		мъже	жени	
Възраст	18-25	25	83	108
	26-35	25	53	78
	36-45	9	60	69
	46-55	18	78	96
	56+	19	88	107
Общо		96	362	458

Разпределението на изследваните лица спрямо образователната степен е неравномерно. Най-много са респондентите с магистърска степен – 231 (50,44%), следвани от лицата със средно образование – 127 (27,73%). Изследваните лица с бака-

лавърска степен са 67 (14,63%), с докторска степен – 35 (5,46%). Най-малко са респондентите с основно образование – 8 (1,75%).

Психометрични характеристики на използваните скали

Скала за алекситимия на Торонто (TAS-20)

Получените в хода на изследването резултати показват добра вътрешна надеждност на скалата за алекситимия на Торонто (TAS-20). Коефициентът алфа на Кронбах за общата скала е 0.832. Процедурата по адаптацията на методиката е публикувана (Цветкова, Гърков и Кирилов 2022). Тук представяме процедурата накратко. Оценката за адекватност на извадката (КМО=0.885) и тестът за сферичност на Бартлет ($p < 0.05$) показват, че може да се приложи експлораторен факторен анализ. Преди да преминем към експлораторния факторен анализ, прегледахме скрий плота на собствените стойности на корелационната матрица, за да определим броя на факторите, които да зададем във факторния анализ. Първоначално заложихме петфакторна структура, но в последните два фактора присъстваха айтеми с немалки факторни тегла и в първите три фактора. След обсъждане се продължи с провеждането на експлораторни факторни анализи с три и четири фактора и сравняването на пригодността на факторните решения.

След анализа на резултатите, прегледа на литературата и във връзка с обяснителните способности на трите факторни анализа, беше взето решение да се използва трифакторният модел. Въпреки че ясно се разграничават три фактора, те не съвпадат със структурата на оригиналната версия на скалата (Bagby et al. 1994)

В нашето изследване първият фактор събира айтемите от първите два фасета на оригиналната скала: „трудности при идентифициране на чувствата,“ и „трудности при описване на чувствата,“. Вторият фактор съдържа четири от осемте айтема на „външно ориентиран когнитивен стил,“, а третият – останалите четири и по-конкретно четирите реверсивни айтема от този

фактор. Общата обяснителна способност на предложеното трифакторно решение е 36,125% от дисперсията. Първият фактор с най-силна застъпеност в данните, можем да определим като **„трудности при идентифициране и описване на чувствата,,**, вторият – **„изравнени емоционални преживявания,,**, а третият – **„ограничени фантазмени преживявания,,**. Така предложената факторна структура се потвърждава и от други изследвания на алекситимия в клинична и неклинична извадка (Popp et al. 2008: 208).

От представените в Таблица 2 данни е видно, че отделните фасети на скалата корелират положително помежду си и корелациите са значими.

Таблица 2: Корелации между факторите в скалата за алекситимия на Торонто след Promax ротация (TAS-20), N=453

Фасети	Трудности при идентифициране и описване на чувствата	Изравнени емоционални преживявания
Изравнени емоционални преживявания	0,346***	
Ограничени фантазмени преживявания	0,116**	0,257***

От представените в Таблица 3 данни става видно, че първият фактор Трудности при идентифициране и описване на чувствата показва много висок коефициент за вътрешна надеждност, алфа на Кронбах $\alpha=0,879$. Вторият и третият фактор имат по-ниски и почти сходни стойности – α за фактора Изравнени емоционални преживявания е 0,587, а за фактора Ограничени фантазмени преживявания е 0,574. Трябва да се има предвид, че

вторият и третият фактор съдържат само по четири айтема, което би могло да обясни по-ниската алфа на Кронбах. Психометричните характеристики на общата скала за алекситимия на Торонто са много добри, при $\alpha=0,832$, който резултат почти не се различава от оригиналния вариант на скалата $\alpha=0,81$ (Bagby et al. 1994: 30). Както се описва от самите автори (пак там), препоръчва се използването на цялата скала, а не на отделните фасети.

Скалата за алекситимия на Торонто демонстрира добри психометрични качества в българския социо-културен контекст. Анализите показаха, че може да се използва за по-нататъшни изследвания.

Таблица 3. Психометрични характеристики на скалата за Алекситимия на Торонто (TAS-20), N=453

Скали	Брой айтеми	Средна стойност	Стандартно отклонение	Алфа на Кронбах
Трудности при идентифициране и описване на чувствата	12	29,12	10,03	0,879
Изравнени емоционални преживявания	4	11,41	3,48	0,587
Ограничени фантазмени преживявания	4	7,37	2,59	0,574
Обща алекситимия (TAS-20)	20	47,91	11,982	0,832

Забележка: Оригиналната алфа на Кронбах за скала Обща алекситимия е **0,81** (Bagby et al. 1994: 30).

Психометрични характеристики на Тъмната триада – кратка версия (SD3)

В таблица 4 са представени средните стойности и стандартното отклонение на всеки от факторите и коефициента алфа на Кронбах, получени в хода на анализите, сравнени с данните за вътрешна надеждност от адаптацията на скалата за български условия за юноши (Колева 2017: 217) и оригиналният вариант на скалата (Jones & Paulhus, 2014: 28). Получените в хода на изследването резултати показват добра вътрешна надеждност на Тъмната триада - кратка версия (SD3). Трите фактора са, както следва: психопатия ($\alpha=0,68$), Макиавелизъм ($\alpha=0,701$) и нарцисизъм ($\alpha=0,69$). Всеки от тях съдържа по девет твърдения.

Таблица 4: Психометрични характеристики на Тъмната триада – кратка версия (SD3), N=453

Скала	Брой айтеми	Средна	Ст. отклонение	Алфа на Кронбах	Оригинална алфа на Кронбах (Jones & Paulhus, 2014: 28)	Алфа на Кронбах български условия (Колева, 2017: 217)
Психопатия	9	17,74	5,41	0,68	0,77	0,73
Макиавелизъм	9	26,36	5,98	0,701	0,71	0,70
Нарцисизъм	9	26,31	5,92	0,69	0,74	0,71

Сравнено с данните от оригиналния вариант на инструмента и адаптацията за български условия има някои разлики. Факторът макиавелизъм показва почти идентични стойности за вътрешна надеждност. Факторът нарцисизъм показва по-ниски стойности за вътрешна надеждност в настоящото изследване спрямо оригиналната версия на инструмента и адаптацията му за български условия. Все пак, разликата е в границите на при-

емливото и факторът показва относително добра вътрешна надеждност.

Отделните фасети на скалата корелират положително помежду си и корелациите са значими (Таблица 5).

Таблица 5: Интеркорелации между факторите в Тъмната триада-кратка версия (SD3), N=453.

	Психопатия	Макиавелизъм
Макиавелизъм	0,436***	
Нарцисизъм	0,216***	0,245***

Забележка: * $p < 0,05$; ** $p < 0,01$; *** $p < 0,001$.

Видно от данните, които са представени на таблици 4 и 5, Тъмната триада – кратка версия (SD3) демонстрира добри психометрични качества в българския социо-културен контекст, в това число и в нашето изследване.

Резултати

За тестиране на ролята на алекситимия като предиктор на всяка една от трите личностни характеристики от тъмната триада бяха проведени серия еднофакторни регресионни анализи. Предиктивните възможности на алекситимия по отношение на нарцисизма са статистически значими при $F = 12,638$, $p < 0,001$. Стойността на коригирания коефициент на детерминация ($adj. R^2$), обаче е 0,025 (Таблица 6). Това показва, че общата алекситимия на практика няма предиктивна способност по отношение на нарцисизма.

По отношение на макиавелизма, регресионният модел с предиктор алекситимия има $F = 52,455$, $p < 0,001$, като стойността на коригирания коефициент на детерминация в случая е по-висока (0,101 - Таблица 7). Тоест, по-изразената алекситимия предполага по-високи нива на макиавелизъм у индивида, но общата алекси-

тимия обяснява едва 10,1% от измененията в макиавелизъм, което е по-малка от средната големина на ефекта.

Таблица 6. Регресионен анализ на общата алекситимия като предиктор на нарцисизъм

	B	t	Значимост
Константа	30,197	26,810	<0,001
Обща алекситимия	-0,081	-3,555	<0,001
Коригиран коефициент на детерминация (adj. R ²)			0,025

Таблица 7. Регресионен анализ на общата алекситимия като предиктор на макиавелизъм

	B	t	Значимост
Константа	18,682	17,101	<0,001
Обща алекситимия	0,160	7,243	<0,001
Коригиран коефициент на детерминация (adj. R ²)			0,101

При проведения еднофакторен регресионен анализ за изследване на предиктивните способности на алекситимия по отношение на психопатията, се установи статистически значим резултат при $F = 56,281$, $p < 0,001$. Стойността на коригирания коефициент на детерминация е скромна (0,108 - таблица 8). Това показва, че общата алекситимия обяснява едва 10,8% от измененията в психопатията, което е по-малка от средната големина на ефекта. Оказва се, че по-изразената алекситимия предполага

по-високи равнища на психопатия у индивида, но в нашата извадка този ефект е доста слаб.

Таблица 8. Регресионен анализ на общата алекситимия като предиктор на психопатия

	B	t	Значимост
Константа	10,561	10,714	<0,001
Обща алекситимия	0,150	7,502	<0,001
Коригиран коефициент на детерминация (adj. R ²)			0,101

Дискусия

Проведеното изследване на възможностите на алекситимия да бъде предиктор на личностните черти от Тъмната триада показва, че това е валидно за макиавелизъм и психопатия, като връзката е положителна, но в нашето изследване е доста слаба. Алекситимия не е предиктор на нарцисизма. Кеърнкрос и колеги получават сходен резултат: алекситимия корелира значимо и положително с психопатията и макиавелизма. При тях, обаче, връзката на алекситимия с нарцисизма е отрицателна. Авторите предлагат специфична перспектива към обяснението на отношенията между алекситимия и чертите на личността от Тъмната триада. В изследване с 232 възрастни двойки близнаци те показват, като това може да се обясни с общи фактори, които имат наследствена природа (Cairncross et al. 2013: 690).

Други автори също намират положителна асоциация между макиавелизма и алекситимията. Уейстъл и Буут отхвърлят широко разпространеното разбиране, че макиавелистът е човек, който избира да манипулира другите. Тяхното виждане е, че макиавелистът е човек, който не е свързан със собствената си емоция, тоест той е алекситимен. Този дефицит води до неспособност за

„емоционално свързване с другите, в резултат на което другите хора се третират като обекти, които трябва да бъдат контролирани, за да се постигнат центрираните върху себе си цели, (Wastell & Booth 2003: 730). Същите автори демонстрират, че макиавелистките индивиди показват склонност да изпитват трудности при идентифицирането на чувствата и да се ангажират с външно ориентирано мислене. Алекситимните индивиди, които не са в състояние да насърчат емоционална връзка с другите, не правят избора да действат по макиавелистски начин. По-скоро емоционалните дефицити, произтичащи от алекситимията, могат да доведат до макиавелистично поведение.

Между алекситимия и психопатия съществува значително концептуално припокриване, което предполага възможна положителна връзка между тях. Тъй като ниската емпатия е една от основните дефиниращи характеристики на психопатията, алекситимията може да бъде свързана с по-високи нива на психопатия поради общата им връзка с ниската емпатия. Освен това, както алекситимията, така и психопатията са свързани с трудности при описването на собствените чувства, което затвърждава възможностите за положителна връзка между двете променливи. Връзката между алекситимия и двете личностни черти макиавелизъм и психопатия е потвърдена и в изследването на Шименти и колеги (Schimmenti et al. 2019: 100).

Що се отнася до връзките на алекситимия с нарцисизма, както беше споменато, намерената в друго изследване връзка е отрицателна (Cairncross et al. 2013: 690). В нашето изследване също беше отчетена статистически значима отрицателна връзка, но предиктивната стойност е изключително ниска, практически пренебрежима. По този начин в нашето изследване тази връзка не се потвърждава. В изследването на Шименти и колеги (Schimmenti et al. 2019: 100) връзката между тези две променливи е позитивна. Този резултат също се разминава с данните от нашето изследване.

Проведените поведенческо-генетични анализи, които бяха дискутирани по-рано (Jørgensen et al. 2007), показват, че по-голя-

мата част от фенотипната корелация между алекситимия и Тъмната триада може да бъде обяснена с базови генетични и неспецифични фактори на околната среда. Връзката между психопатия и макиавелизъм може да бъде обяснена от генетични особености. Единствено връзката между нарцисизъм и алекситимия не може да бъде обяснена от генетични фактори. Тоест, връзката, която не се потвърждава в нашето изследване е тази, за която не се открива генетично предразположение, докато за другите две то е налице.

Заключение

Настоящото изследване се фокусира върху характеристики на личността, които са свързани с дефицити в емоционалността като алекситимия, нарцисизъм, макиавелизъм и психопатия, последните известни като Тъмната триада. Дефицитите в преработката на емоциите както по отношение на себе си, така и по отношение на другите допринасят в известна степен за развитието на анти-социални нагласи като търсене на власт с манипулативни средства и разглеждането на другия човек като обект, чрез който да се постигат цели, фокусирани върху себе си. Възможни са и агресивни тенденции. Поради това търсенето на начини за подобряване на разбирането и преживяването на емоциите може да спомогне и за намаляване на описаните анти-социални нагласи. Тези резултати могат да намерят приложение в консултативната практика, като се разработват тренингови програми и се заостря вниманието върху работа с емоционалността.

БИБЛИОГРАФИЯ / REFERENCES

1. **Колева, С.** (2017) „Българска адаптация на Тъмната триада – кратка версия“. В: Сборник научни доклади от Осмия национален конгрес по психология, София: Дружество на психолозите в България, с. 207–222. // **Koleva, S.** 2017. „Balgarska adaptatsiya na Tamnata triada – kratka versiya,“. V: Sbornik nauchni dokladi ot Osmiya natsionalen kongres po psihologiya, Sofia: Druzhestvo na psiholozite v Balgariya, s. 207–222

2. Цветкова, Л., Г. Гърков, Г. Кирилов. (2022) „Психометрични характеристики на българската версия на скала за алекситимия на Торонто (TAS-20)“. В: Зиновиева, И., Андреева, Л., Карабельова С. (ред.) Психологията – традиция и съвременност. София: Университетско издателство „Св. Климент Охридски“, с. 116–125. // **Tsvetkova, L., G. Garkov, G. Kirilov.** (2022) „Psihometrichni karakteristiki na balgarskata versiya na skala za aleksitimiya na Toronto (TAS-20)“. V: Zinovieva I., Andreeva, L., Karabelyova S. (red.) Psihologiatata – traditsia i savremennost. Sofia: Universitetsko izdatelstvo „Sv. Kliment Ohridski“, s. 116–125.

3. Bagby, R. M., J. D. A. Parker, G. J. J. Taylor. (1994) „The Twentyitem Toronto Alexithymia Scale – I. Item Selection and Crossvalidation of the Factor Structure“. *Journal of Psychosomatic Research*, 38, pp: 23–32.

4. Buss, D. M. (1995) „Evolutionary Psychology: A New Paradigm for Psychological Science“. *Psychological Inquiry*, 6, pp:1–30.

5. Cairncross, M., L. Veselka, J. A. Schermer, P. A. Vernon. (2013) „A Behavioral Genetic Analysis of Alexithymia and the Dark Triad Traits of Personality“. *Twin Research and Human Genetics*, 16(3), pp: 690–697.

6. Grabe, H. J., C. Spitzer, H. J. Freyberger. (2001) „Alexithymia and the Temperament and Character Model of Personality“. *Psychotherapy and Psychosomatics*, 70, pp: 261–267.

7. Jonason, P. K., G. D. Webster. (2012) „A Protean Approach to Social Influence: Dark Triad Personalities and Social Influence Tactics“. *Personality and Individual Differences*, 52, pp: 521–526.

8. Jones, D. N., Paulhus, D.L. (2014) „Introducing the Short Dark Triad (SD3): A Brief Measure of Dark Personality Traits“. *Assessment*, 21, pp: 21–48.

9. Jørgensen, M. S., Zachariae, R., Skytthe, A., Kyvik, K. O. (2007) „Genetic and Environmental Factors in Alexithymia: A Population-Based Study of 8785 Danish Twin Pairs,„. *Psychotherapy and Psychosomatics*, 76, pp: 369–375.

10. Kabadzhova, G. (2016) Narcissism and Manipulativeness in the Context of the Dark Triad – Cross-cultural Perspective. Dissertation for Doctor of Philosophy (in Psychology), Sofia University „St. Kliment Ohridski“, Faculty of Philosophy, Department of General, Experimental, Developmental, and Health Psychology. (In English).

11. Nemiah J. C., Freyberger H., Sifneos P. E. (1976) „Alexithymia: A View of the Psychosomatic Process“. *Modern Trends in Psychosomatic Medicine*, pp: 430–439.

12. Paulhus, D. L., K. L. Williams. (2002) „The Dark Triad of Personality: Narcissism, Machiavellianism, and Psychopathy“ *Journal of Research in Personality*, 36(6), pp: 556–563.

13. Popp, K., R. B. Schäfer, C. Schneider, E. Brähler, O. Decker, J. Hardt, M. O. Franz. (2008) „Faktorstruktur und Reliabilität der Toronto-Alexithymie-Skala (TAS-20) in der Deutschen Bevölkerung“. *Psychotherapie Psychosomatik Medizinische Psychologie*, 58(5), pp: 208–214.

14. Raskin, R., H. Terry. (1988) „A Principal-Components Analysis of the Narcissistic Personality Inventory and Further Evidence of its Construct Validity“. *Journal of Personality and Social Psychology*, 54(5), pp: 890–902.

15. Sarzyńska, K., J. Rajchert. (2023) „Dark Triad, Aggressiveness and Influence Techniques in Romantic Relationships,„ *Personality and Individual Differences*, 204 (April), 112046.

16. Schimmenti, A., P. K. Jonason, A. Passanisi, L. La Marca, N. Di Dio, A. M. Gervasi. (2019) „Exploring the Dark Side of Personality: Emotional Awareness, Empathy, and the Dark Triad Traits in an Italian Sample“. *Current Psychology*, 38(1), pp: 100–109.

17. Sibley, C. G., J. Duckitt. (2010) „Big-Five personality, social worldviews, and ideological attitudes: Further Tests of a Dual Process Cognitive-Motivational Model“. *Journal of Social Psychology*, 149, pp: 545–561.

18. P. E. (1973) The Prevalence of „Alexithymic“ Characteristics in Psychosomatic Patients. *Psychotherapy and Psychosomatics*, 22, pp: 255–262.

19. Sifneos, P. E. (1967) „Clinical Observations on Some Patients Suffering from Psychosomatic Diseases“. In: *Acta Psychotherapeutica et Psychosomatica* F. Antonelli, & L. Ancona (ed.), 7, pp: 1–10.

20. Wastell, C., A. Booth. (2003) „Machiavellianism: An alexithymic perspective“. *Journal of Social and Clinical Psychology*, 22, pp: 730–744.